

**РОЗВАЖАЛЬНА МУЗИКА ГАЛИЧИНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ
ЯК ПЕРЕДУМОВА ПОЯВИ УКРАЇНСЬКОГО ДЖАЗУ**

В статті розглядається творча діяльність галицьких музикантів у міжвоєнний період минулого століття в жанрі розважальної музики та визначається її роль у становленні українського джазового мистецтва.

Ключові слова: *розважальна музика, Галичина, український джаз, міжвоєнний період*

**РАЗВЛЕКАТЕЛЬНАЯ МУЗЫКА ГАЛИЧИНЫ МЕЖВОЕННОГО
ПЕРИОДА КАК ПРЕПОСЫЛКА ПОЯВЛЕНИЯ УКРАИНСКОГО
ДЖАЗА**

В статье рассматривается творческая деятельность галицких музыкантов в межвоенный период прошлого века в жанре развлекательной музыки и определяется ее роль в становлении украинского джазового искусства.

Ключевые слова: *развлекательная музыка, Галичина, украинский джаз, межвоенный период*

**ENTERTAINMENT MUSIC OF GALICIA INTERWARPERIOD AS
PREREQUISITES UKRAINIAN JAZZ**

The article considers the creative activity of galician musicians between the wars of the last century in the entertainment genre of music and is determined by its role in the ukrainian jazz.

Keywords: *entertainment music, Galicia, ukrainian jazz, interwarperiod*

Нинішній музичний простір насичений різноманітними жанрово-стилістичними феноменами. З часом вони удосконалюються, трансформуються і з'являється новий вид, що здатен бути як своїм для всіх, так і чужим для багатьох. Одним із таких різновидів є джазове мистецтво, яке залишається найзагадковішим та найпарадоксальнішим одночасно. Як рід музики джаз склався на рубежі XIX і XX століть у результаті синтезу елементів європейської та африканської музичних культур. Він європейської музики він запозичив мелодійність, гармонічну основу, із африканських моментів можна виділити полі ритмічність, такий принцип розвитку мотива як повторність, вокальну експресивність, імпровізаційність, які проникли в джаз разом із негритянськими формами музичного фольклору – обрядовими танцями, трудовими піснями, спірічуелс і блюзами. Здійснивши стрімку еволюцію в XX столітті, його художній статус не змінився і сьогодні порівняно із сенсаційною появою на європейській сцені. Джаз як і раніше дозволяє собі по-новому коментувати кризисні моменти європейської музики та передбачити майбутні проблеми у музичній культурі. Якщо фольклор є замкнутим явищем і направленим на збереження традицій, то в джазі насамперед переважає творче начало, що активно діє на всі види музики, від популярної і комерційної до академічної.

До цих пір ведуться суперечки про те, де вперше була виконана джазова музика. Деякі історики вважають, що цей музичний напрям зародився на півночі США, де протестанти-місіонери наvertsали негрів в християнську віру, а ті, в свою чергу, створили особливий вид духовних піснеспівів «spirituals», які відрізнялися емоційністю та імпровізацією. Інші впевнені, що джаз з'явився на півдні США, де афроамериканському музичному фольклору вдалося зберегти свою самобутність, тільки завдяки тому, що католицькі погляди населявших цю частину материка європейців, не дозволяли їм робити свій внесок у чужу культуру, до якої вони ставилися з презирством. Незважаючи на відмінність поглядів істориків, немає сумніву в тому, що джаз зародився саме в США, а центром джазової музики став Новий Орлеан,

який населяли вільнодумні авантюристи. 26 лютого 1917 саме тут в студії «Victor» була записана перша грамплатівка колективу «Original Dixieland Jazz Band» з джазовою музикою [8]. Проте цей вид музикування досить швидко починає завойовувати новий час та простір і вже у 20-х – 30-х роках минулого століття з'являється в Україні. В музикознавчих працях до цього часу відсутні дослідження, в яких представлена чітка картина появи джазового виду музикування в Україні. Тому дана стаття, мета якої відтворити передумови, тенденції, дійових осіб розважальної музики Галичини у міжвоєнний період, заповнює цю прогалину.

Існує небагато досліджень, які присвячені джазовій тематиці. Зокрема, Д. Р. Лівшиць розглядає феномен імпровізації в джазі [8], Ф. М. Шак оцінює джаз в контексті мистецтво- та музикознавчих категоріях, які сформувалися всередині його соціокультурної формації [12], О. Кизлова прослідковує історію розвитку джазового мистецтва [5]. Український джаз став науковою тематикою у З.П. Рось [11], Войченко О.М. з'ясовує розвиток джазової музики в Україні в 60-х – 70-х роках ХХ-го століття [1]. Ми також цікавимося питаннями джазового виконавства і у попередніх своїх статтях розглядали міжнародну музичну діяльність Луцького джаз-клубу [6].

Власне, дискусію про джаз можна знайти на сторінках української періодики ще у 1926 році, коли в українському журналі «Нове мистецтво» були надруковані статті Ю.Мейтуса і П.Козицького, присвячені джазу [4].

Після перших експериментів, що імітували зарубіжні зразки, в Україні з'явилися колективи та виконавці, пов'язані саме з масовою, естрадно-розважальною піснею, що розпочала на Галичині (як і джаз у Америці), свій шлях із перших ресторанів, що з'являлися на початку 20-х років у Львові [3].

За твердженням Володимира Конончука, у Львові міжвоєнних часів (особливо 30-ті роки ХХст.) активно розвивалася розважальна музика: «Велика кількість джаз-оркестрів та вокалістів, що працювали у різноманітних ресторанах та кав'ярнях, надавали Львову неповторного

шарму та слугували тим тлом на якому розвивалася естрадна, або (як її тоді називали) «розривкова» музика [3].

Через політичний устрій, музика у Львові була польськомовною. Як альтернативу засиллю польської музики на Західній Україні, було створено «Джаз-оркестр Яблонського», яку в народі називали Ябцьо-джаз. Її організатором і керівником став Леонід Яблонський. Оркестр не грав імпровізацій, в стилі ново-орлеанських диксилендів, що, власне, притаманне джазу, він озвучував кінотеатри, танцювальні зали, студентські вечірки, у яких збиралася українська молодь. До його репертуару входили, поряд з популярними у той час авторськими піснями, народні. Вважається, що серед перших виконуваних гуртом пісень була «Параска», текст до якої написала мати Богдана — Марія Весоловська, відома громадська діячка, голова Союзу українок Стрийщини й поетеса, яка друкувала свої вірші під псевдом Маруся Грабовецька [2].

До складу «Капели», що часто змінювався, у різні часи входили Богдан Весоловський, Анатолій Кос-Анатольський, Ірина Ярославич (Рената Богданська) – всі студенти Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка (нині Музична Академія). За твердженням О.Зелінського, дослідника творчості Богдана Весоловського, «Капелу Ябця знали не тільки у Львові, а й навколишніх містечках, не раз приїздили вони й до Тернополя» [3].

В основному, музику до пісень, що виконувалися колективом, на вірші львівських поетів писав Богдан Весоловський, життєвий шлях якого є певною мірою типовим для галицьких композиторів – емігрантів, які під тиском певних обставин змушені були творити за межами України [7].

Писати пісні почав у 16 років, а вже у 20 став відомим у Львові композитором. Його пісні «Усміх», «Ти і твої чорні очі», «Прийде ще час» звучали на студентських забавах, велелюдних концертах, у помешканнях львів'ян. Все своє творче життя він присвятив створенню пісень у ритмах популярних у ті часи танців. «Безпосереднім поштовхом, що виявив

композиторських хист, був спершу брак української розважальної музики», - згодом зазначав Весоловський [7].

Композитор написав понад 100 пісень у ритмах танго, вальсу, фокстроту, румби. Найперші з яких народилися у Львові, останні – у Канаді. Переважну більшість текстів він писав сам (зі 125 пісень композитора - 30 текстів є авторськими). Проте й активно використовував вірші маститих українських поетів Володимира Сосюри, Максима Рильського, Олександра Олеся, Платона Воронька, послуговувався й поезією, мало відомих поетів. Писав музику й на англomовну поезію. Основною темою пісень Б.Весоловського була інтимна лірика [7].

Свої власні поетичні тексти, та ті, що були вибрані ним для створення пісень, Б. Весоловський переносив у сферу музичних тонів з добрим відчуттям стилістики та образності слова, хоч, безумовно, спостереження над його методом вокалізації тексту підкреслюють попередньо висловлену думку про еволюційний поступ творчого процесу [7].

Богдан Весоловський, як композитор, йшов у авангарді тогочасного музичного мистецтва. На думку О. Зелінського, основним місцем знайомства з українською естрадною піснею в умовах міжвоєнної Галичини були різноманітні молодіжні вечори «вечорниці», виступи на курортах, зокрема в Черче, Залем'яниці та Криниці. Саме там, а також у різних культурних установах Львова вперше прозвучали пісні Б. Весоловського [7].

З ідеологічних причин творчість Богдана Весоловського в Україні була майже не відомою. Під час поодиноких виконань його пісень, прізвище автора не згадувалося. Лише у другій половині 80-х років минулого століття його прихильники ентузіасти об'єдналися в ансамбль «Львівське ретро», що почав пропагувати ретромузику [10].

Відомий український співак Олег Скрипка, відкривши для себе Богдана Весоловського у 2005 році, створив джазовий проект «Серце у мене вразливе». Максi-сингл був випущений восени 2009 року.

Серед особистостей, що репрезентують українську розважальну музику на Галичині у міжвоєнний період, помітною є постать Ренати Богданської (Ірина Яросевич). Народилася у сім'ї священника. Мама – із знаменитого роду Нижанківських, видатний композитор і диригент Остап Нижанківський доводився їй рідним братом. Ірина (Рена) була їх четвертою дитиною, що народилася у чеському містечку Брунталь. По переїзді родини до Львова, Ірина Яросевич здобула освіту у Вищому музичному інституті ім. М.Лисенка. Навчалася спочатку у фортепіанному класі Нестора Нижанківського (свого двоюрідного брата), згодом – на вокальному відділенні. Її викладачами по вокалу були Марія Сокіл – видатна українська співачка та Лідія Уханова – представниці східноукраїнської вокальної школи [4].

Попри орієнтацію на академічну виконавську манеру, Ірина Яросевич стала учасницею ансамблю «Капела Яблонського» або «Джаз-оркестр Яблонського».

За словами О.Зелінського, коли, у кінці на початку 40-х років, у Львові було організовано естрадний оркестр, керівником якого став Генріх Варс, Ірина Яросевич, після розпаду «Капели Яблонського», стала його солісткою. Колектив офіційно називався «Теа-джаз». Ірина Яросевич виступала з сольними номерами. Її партнерами по сцені були аси польської естради Євген Бодо, Альберт Гаріс, Гвідон Боруцький та інші [4].

Репертуар складали, в основному, російськомовні твори не тільки нові, а й з репертуару Г.Варса з російськомовними текстами. О.Зелінський зазначає, що концерти оркестру «відбувалися з шаленим успіхом. Місцева критика теж схвально їх оцінювала, закидаючи часом лише надмірне форсування звуку та недостатню радянізацію репертуару» [4].

Після успішних виступів у Львові, оркестр Варса здійснив велике 11-місячне гастрольне турне по Східній Україні та Росії. З цих гастролей розпочався новий етап у житті Ірини Яросевич, що обрала собі псевдонім

Рената Богданська. В 1940 році колектив виступив у Москві, після чого відбувся запис на грамплатівку.

У фондах львівської обласної бібліотеки зберігається цінний раритет. В 70-х роках минулого століття московська фірма «Мелодія» випустила серію платівок під загальною назвою «Мастера советского джаза». Одна з них присвячена «Джаз-оркестру под управлением Г.Варса». Очевидно її було записано на основі саме записів 40-х років. Голос Ренати Богданської, що виконує пісеньку Генріха Варса, з російськомовним текстом П.Григор'єва «Первый знак», звучить молодо і свіжо.

З початком другої світової війни, «Теа-джаз» став мистецькою одиницею «Polish Parada» при Другому корпусі (так називалося формування генерала Андерса) [4].

Ірина пройшла увесь бойовий шлях армії генерала Андерса. Колектив виступав перед персидським шахом, у палаці короля Єгипту Фарука I, у Монте-Касіно. Саме тут, після знаменитої битви, на вершині пагорбу, Ірина вперше заспівала надзвичайно відому в Польщі пісню «Червоні маки на Монте-Касіно». Репертуар Ренати Богданської, цього часу поповнився польськими патріотичними та ліричними піснями.

У 1946 році, коли було відзнято художній фільм про бойовий шлях генерала Андерса, Рената Богданська зіграла головну роль у стрічці, де були нею озвучені пісні. Доля її героїні Ірини Вольської нагадує її ж долю [4].

1948 року, після одруження з генералом Андесом, Рената Богданська переїхала жити до Лондона. До виконавства повернулася у другій половині 50-х років. Брала активну участь у виставах театру мініатюр, співала на радіо «Вільна Європа». Загалом, у її виконанні прозвучало близько 1000 пісень, з них біля 100 залишилося у записах [4].

В інтернеті зібрана значна кількість польсько мовних пісень співачки, є кілька й україномовних.

Під час гастролей у Канаді, Рената Богданська зустрілася з Богданом Весоловським, результатом зустрічі став запис двох нових пісень

Весоловського «Було високе, чисте небо» на слова Лесі Теплій та «Я знов тобі», на слова молоді, ще не відомої тоді, поетеси Ганни Чубач. Її сопрано у цій пісні звучить впевнено і тембрально насичено. Сюжет пісні вона передає неквапливо, відтворюючи нюансами всю емоційну барвистість твору. Значному успіху запису сприяло також високої якості аранжування англійського музиканта С.Норберга та звучання оркестру під його керівництвом [4].

В активі українських записів Ренати є платівка, записана спільно з Володимиром Луцівом – українським співаком, що також проживав у Лондоні. На ній звучить низка пісень соло, а також у дуеті з Луцівом. Виконавська манера відрізняється від тієї, що озвучувала пісні Богдана Весоловського [4]. О.Зелінський зазначає: «Співачка демонструє напрочуд обережне ставлення до кожного звуку, до кожного проспіваного слова, немов боячись злякнутися необережним акцентом птаха рідкісної пісні. Голос її звучить м'яко, виспівуючи тягуче кожен синтагму, що наче повертається до неї із давнього забуття. Шкода, що технічний рівень запису платівки не є рівносильний рівню мистецьким особистостям, представленим на ній» [4].

Рената Богданська стверджувала, що у неї було два життя. Проживши довгий (90 років) життєвий шлях, вона досягла значних мистецьких успіхів. За словами О.Зелінського, вона є однією із «перших заспівувачів української естрадної пісні, яка бурхливо розвивалася в Західній Україні в 30-х роках ХХ століття. Цей розвиток зафіксований в численних прізвищах композиторів і виконавців, а також нотних рукописах чи публікаціях. Але на відміну від сусідніх народів, у яких подібні здобутки на той час вже ставали предметом грамзапису та поширювалися з радіо, бездержавний український народ не мав ще такої можливості фіксації і розповсюдження музичної продукції. Тому виконання естрадних пісень ставало поодиноким фактом, що розчинявся в потоці життя і переходив у забуття» [4].

Таким чином, досліджуючи творчу діяльність галицьких музикантів Леоніда Яблонського, Богдана Весоловського та Ренати Богданської у 20 –

30-х роках минулого століття можемо констатувати, що саме вони забезпечили розквіт розважальної музики, яка створила передумови для появи джазового музикування в Україні загалом. Те, що відбулося у 30-х роках на Галичині у сфері музичного мистецтва не можна назвати джазом у прямому значенні цього слова. Адже головною складовою джазу є імпровізація, мистецтвом якої тогочасні виконавці володіли слабо. Разом з тим, слід особливо підкреслити, що галицькі оркестри та виконавці в той час створили своєрідний напрямок у розважальній музиці, в якому вже використовуються елементи джазування, що міцно опираються на вітчизняну пісню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войченко О. М. Стан та розвиток джазової музики в Україні: 60 – 70-ті роки ХХ ст. / О.М. Войченко / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: nbuv.gov.ua>portal/soc_gum/Vdakk/2011_4/42.pdf
2. Житкевич А. Останнє танго/ А.Житкевич / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: meest-online.com
3. Зелінський О. Богдан Весоловський / О.Зелінський // Праці музикознавчої комісії. – Львів, 2009. – С.369-387.
4. Зелінський О. Загублене крило Ренати Богданської /О.Зелінський //Дзвін. – 2012. – С.103-113.
5. Кизлова О. Статті о джазе / Ольга Кизлова [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.olgakizlova.kiev.ua/pub/jazz/in.shtml>
6. Кириченко І.О. Луцький джаз-клуб: міжнародна музична діяльність в епоху глобалізації [/Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: nbuv.gov.ua>Portal/Soc_Gum...5/statti...kyrychenko.pdf
7. Конончук В. О. Богдан Весоловський та його світ танкової музики / В. О. Конончук // Музикознавчі студії: наук. зб. ЛДМА ім. М. Лисенка. – Львів, 2004.

8. Лившиц Дмитрий Романович. Феномен импровизации в джазе : Дис. ... канд. искусствоведения : 17.00.02 : Н. Новгород, 2003. – 176 с.
9. Малишев Ю. Як же з джазом? / Ю.Малишев // Мистецтво. – 1962. - №5–С.31-35.
10. Мамчур Б. Ще раз про ретро-пісню / Б.Мамчур – Музика. – 2007. - №2. – С.7.
11. Рось З.П. Український джаз як культурологічна проблема / З.П. Рось / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://www.culturalstudies.in.ua/sekcija_s_s3_6.php
12. Шак Ф. М. Джаз как социокультурный феномен (на примере американской музыки второй половины XX века): Автореф. ... канд. искусствоведения : 17.00.02 : Ростов-на-Дону, 2008. – 18 с.